

Prof. dr hab. Tadeusz Gadkowski

Zakład Prawa Międzynarodowego i Organizacji Międzynarodowych

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu

Poznań, 21 czerwca 2023 r.

Ocena

osiągnięć naukowych Pani dr Edyty Lis, przeprowadzona w oparciu o kryteria określone w art. 219 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r., poz.478, cyt. dalej jako: ustawa)

1. Uwagi ogólne.

W związku z powołaniem mnie, na mocy postanowień uchwały nr 290.I/2023 Rady Naukowej Instytutu Nauk Prawnych Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej z dnia 14 czerwca 2023 r. na recenzenta dorobku naukowego w celu przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego Pani dr Edyty Lis (WPiP – 151/2023), przedkładam niniejsze uwagi recenzyjne.

Cechą charakterystyczną oceny recenzenta dokonywanej w ramach trybu postępowania o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego jest obowiązek wypełnienia przez kandydata wymogu wykazania się osiągnięciami naukowymi po uzyskaniu stopnia naukowego doktora, które w ocenie recenzentów stanowią znaczny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej oraz wykazania się istotną aktywnością naukową.

Przepisy art. 219 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce stawiają przed kandydatami do uzyskania stopnia naukowego doktora habilitowanego następujące szczegółowe wymagania:

- posiadanie stopnia naukowego doktora;
- posiadanie w dorobku naukowym osiągnięcia naukowego lub artystycznego, stanowiącego znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny, w tym co najmniej:

T.G.

- a) jednej monografii naukowej wydanej przez wydawnictwo ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami rozporządzenia ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki, lub
 - b) jednego cyklu powiązanych tematycznie artykułów naukowych w czasopiśmie naukowych lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych, które w toku opublikowania artykułu w ostatecznej formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z wspomnianym wyżej rozporządzeniem, lub
 - c) zrealizowanie oryginalnego osiągnięcia projektowego, konstrukcyjnego, technologicznego lub artystycznego;
- wykazanie się istotną aktywnością naukową lub artystyczną zrealizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

Art. 219 ustawy zezwala, aby osiągnięcie stanowiło część pracy zbiorowej oraz zwalnia z obowiązku publikacji osiągnięcia, których przedmiot jest objęty ochroną informacji niejawnych. W postępowaniu habilitacyjnym Pani dr Edyty Lis dwie ostatnie okoliczności nie zachodzą.

W przypadku habilitantki ocenie podlegają lata 2008 – 2022. Okres ten rozpoczyna się uzyskaniem przez nią stopnia naukowego doktora. Pani dr Edyta Lis stopień naukowy doktora nauk prawnych w zakresie prawa uzyskała na podstawie uchwały Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej w Lublinie z 17 października 2007 r., na podstawie rozprawy doktorskiej pt. *„Przesłanki odpowiedzialności prawno międzynarodowej państwa”*. Rozprawa ta została napisana pod kierunkiem Pani dr hab. Anny Przyborowskiej – Klimczak (Uniwersytet Marii Curie – Skłodowskiej w Lublinie), a recenzentami w przewodzie doktorskim byli: Pan prof. dr hab. Leonard Łukaszuk (Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego) i Pani dr hab. Elżbieta Dynia, prof. nadzw. UR (Wydział Prawa Uniwersytetu Rzeszowskiego). Od 17 marca 2008 r. habilitantka jest adiunktem w Katedrze Prawa Międzynarodowego Publicznego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej w Lublinie. Okres oceny osiągnięć habilitantki zamyka się natomiast w dniu 23 lutego 2023 r., wnioskiem o przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne.

Należy więc stwierdzić, że pierwszy ustawowy warunek, określony w postanowieniach art. 219 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, wymagany od kandydatów do uzyskania stopnia naukowego doktora habilitowanego, został przez Panią dr Edytę Lis spełniony.

Jako osiągnięcie naukowe, które spełnia wymogi określone w art. 219 ust. 1 pkt 2 lit. a ustawy, Pani dr Edyta Lis wskazała monografię swojego autorstwa pt. *Wpływ opinii doradczych stałych trybunałów międzynarodowych na rozwój ochrony praw człowieka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej w Lublinie, Lublin 2022, ss. 724, ISBN: 978-83-227-9660-3.

Do wniosku habilitantka dołączyła m.in. wykaz prac naukowych opublikowanych przed uzyskaniem stopnia naukowego doktora nauk prawnych, wykaz prac naukowych opublikowanych po uzyskaniu stopnia naukowego doktora nauk prawnych oraz wykaz osiągnięć naukowych albo artystycznych, stanowiących znaczny wkład w rozwój dyscypliny nauki prawne.

2. Ocena osiągnięć naukowych Pani dr Edyty Lis uzyskanych po otrzymaniu stopnia doktora, stanowiących znaczny wkład autorki w rozwój dyscypliny naukowej.

Jako osiągnięcie naukowe, o którym mowa w art. 219 ustawy, Pani dr E. Lis wskazała wymienioną wyżej monografię pt. *Wpływ opinii doradczych stałych trybunałów międzynarodowych na rozwój ochrony praw człowieka* (Lublin 2022).

Ta obszerna monografia (723 strony) stanowi przykład dzieła naukowego, które jest rezultatem bardzo szczegółowych, dociekliwych i wielowątkowych badań autorki nad obszerną i skomplikowaną problematyką multiplikacji sądownictwa międzynarodowego, a bardziej konkretnie – nad szczegółową problematyką opinii doradczych stałych trybunałów międzynarodowych i ich wpływu na rozwój ochrony praw człowieka. Już z tytułu pracy wynika ambitne zamierzenie autorki odnośnie do zbadania bardzo ważnej, ale i bardzo szczegółowej problematyki łączącej co najmniej dwa różne obszary badawcze w zakresie prawa międzynarodowego, jakimi są: sądownictwo międzynarodowe z jego doniosłą, ale rzadziej eksponowaną funkcją opiniodawczą – z jednej strony i międzynarodowe prawo praw człowieka – z drugiej. Należy podkreślić, że problematyka ta bardzo dobrze odzwierciedla ważną płaszczyznę zainteresowań naukowych habilitantki w dziedzinie międzynarodowego sądownictwa międzynarodowego, podejmowaną i realizowaną przez nią w okresie kilkunastu lat jej aktywności naukowej. Badania te i publikacje będące ich efektem sprawiły, że autorka jest postrzegana w środowisku naukowym jako uznana badaczka tej problematyki.

Problematyka badań zaprezentowanych w monografii została trafnie dobrana, zwłaszcza w sytuacji braku – nie tylko w polskiej literaturze prawa międzynarodowego – publikacji tak kompleksowo, a zarazem szczegółowo regulującej tytułowe zagadnienie badawcze.

Na ocenę kompetencji badawczych i warsztatu naukowego autorów prac przygotowywanych w ramach procedury uzyskiwania stopnia naukowego w znaczący sposób powinna wpływać umiejętność właściwego sformułowania celu badań i tezy badawczej pracy, jak również hipotez badawczych oraz ich umiejętnego i kompetentnego zweryfikowania. W praktyce nie wszyscy autorzy takich prac konstruują wstęp lub wprowadzenie tak, aby umiejętności te zaprezentować jednoznacznie i w sposób nie budzący żadnych wątpliwości. W tym kontekście należy podkreślić, że habilitantka takie umiejętności zaprezentowała, wyraźnie formułując we wstępie (s. 17) następujący cel swoich badań: „*Podstawowym celem niniejszej monografii jest analiza prawna wpływu opinii doradczych stałych trybunałów międzynarodowych na rozwój ochrony praw człowieka*”. Może powstać wrażenie, że naukowy cel badań sformułowany w tym zdaniu nie został zakreślony w sposób szczególnie ambitny, ale bez wątpienia został on określony czytelnie i w nawiązaniu do całego zakresu zaplanowanych badań. Należy jednak oceniać go w kontekście kolejnych założeń przyjętych przez autorkę, które formułują ten cel w sposób bardziej szczegółowy. Habilitantka pisze bowiem na s. 18, że za taki cel; „*przyjęto określenie, czy i w jakim zakresie opinie doradcze oddziałują na rozwój ochrony praw człowieka oraz czy istnieje korelacja pomiędzy ewolucją praw człowieka i jej wpływem na treść opinii doradczych*”.

Wydaje się, że te dwa zdania sformułowane w kontekście celu rozprawy powinny być kwalifikowane nieco inaczej, a mianowicie: pierwsze – jako określające cel główny rozprawy, a drugie – jako określające jej cel szczegółowy (cel szczegółowy powinien być bardziej dopracowany pod względem językowym). Takie rozumienie celu badań jest uzasadnione również w kontekście trzech, wyraźnie sformułowanych przez habilitantkę tez badawczych (s. 18 – 19). Tezy te sformułowane są w taki sposób, że każda kolejna uszczegóławia stanowisko autorki: „*...stałe trybunały międzynarodowe poprzez opinie doradcze wpływają na rozwój ochrony praw człowieka, interpretując i stosując prawo międzynarodowe zgodnie z zasadą pro homine...*” (teza pierwsza); „*...nawet niewiążące opinie doradcze (stałych trybunałów międzynarodowych – uzup. moje TG) mogą w istotnym stopniu wpływać na rozwój ochrony praw człowieka*” (teza druga); „*...opinie doradcze regionalnych trybunałów praw człowieka (...) ze względu na ograniczony zakres oddziaływania do danego regionu geograficznego, wpłynęły co do zasady na rozwój ochrony praw człowieka w danym regionie*” (teza trzecia). Tezy te obrazują stanowisko habilitantki zaprezentowane we wstępie, a rozwijane w kolejnych rozdziałach monografii na temat znaczenia i „siły sprawczej” opinii doradczych trybunałów międzynarodowych, świadczących o internacjonalizacji praw człowieka, a przez to o ewolucji prawa międzynarodowego poprzez zapewnienie skutecznego

regulowania stosunków w układzie wertykalnym pomiędzy państwem a jednostką, co w konsekwencji przyczyniło się do wzbogacenia i humanizacji prawa międzynarodowego. Porównując tekst wstępu, w którym te tezy znajdujemy, z tekstem autoreferatu można odnieść wrażenie, że w tym drugim autorka wskazuje na nie w kontekście szczegółowego celu (celów) badawczych. Powoduje to pewien dysonans w zakresie przyjętych przez habilitantkę założeń metodologicznych.

Kontynuując tę część rozważań recenzyjnych należy zaznaczyć, że właściwe sformułowanie celu badań, a następnie tezy (tez) rozprawy naukowej, wymaga znajomości metodologii badań naukowych i odwołania się przy tym do reprezentatywnego instrumentarium naukowego, niezbędnego do prowadzenia badań i rozwiązywania postawionych problemów badawczych. Ponadto, proces dowodzenia postawionej tezy (tez) wymaga postawienia i udowodnienia konkretnych hipotez badawczych, które – rozwiązywane po kolei – powinny umożliwić dowiedzenie tezy głównej i tym samym powinny umożliwić realizację założonego we wstępie celu naukowego rozprawy. Te ważne kwestie metodologiczne zostały zaprezentowane we wstępie recenzowanej monografii w sposób, który świadczy o tym, iż habilitantka dysponuje dobrym warsztatem naukowym, który potrafi właściwie wykorzystać po to, aby kompetentnie dobrać i z powodzeniem realizować interesującą, a przy tym bardzo wartościową problematykę badawczą.

Metodologia przygotowywania pracy na stopień naukowy wymaga również właściwego wykorzystania podstawowych metod badawczych, co dla niektórych autorów stanowi poważne wyzwanie. Habilitantka wyraźnie zaznaczyła we wstępie, że realizacja zaplanowanych przez nią badań wymagała zastosowania i równoległego wykorzystania kilku uzupełniających się metod badawczych. Jest oczywiste, że metodą badawczą, która jest najczęściej wykorzystywana w nauce prawa jest metoda dogmatyczna, bez której nie jest możliwa analiza źródeł prawa międzynarodowego. Musi ona jednak uwzględniać specyfikę prawa międzynarodowego, a zwłaszcza specyfikę jego źródeł. Analiza źródeł prawa międzynarodowego w ogóle, a międzynarodowego prawa praw człowieka w szczególności, wymaga w pierwszej kolejności ustalenia ich treści, a to zadanie jest znacznie bardziej skomplikowane, aniżeli przy analizie norm prawa krajowego. Zadanie to jest trudne nie tylko w odniesieniu do norm, jakie znajdujemy w umowach międzynarodowych, ale przede wszystkim w odniesieniu do norm zwyczajowych oraz ogólnych zasad prawa międzynarodowego. W tym ostatnim przypadku niezbędna jest rekonstrukcja ich treści w oparciu o inne normy prawne oraz praktykę państw i innych podmiotów prawa międzynarodowego. Praktykę tę odzwierciedla w znacznej mierze orzecznictwo sądów

międzynarodowych, które ma istotne znaczenie dla badań prowadzonych w każdej dziedzinie prawa międzynarodowego, a które autorka – z uwagi na specyfikę realizowanej problematyki badawczej – szczegółowo analizowała z wykorzystaniem metody funkcjonalizmu prawniczego w odniesieniu do orzeczeń najważniejszych stałych trybunałów międzynarodowych w omawianej dziedzinie.

Z uwagi na specyfikę problematyki badawczej wyeksponowanej w tytule recenzowanej monografii autorka w szerokim zakresie wykorzystwała metodę porównawczą, co jest w pełni uprawnione w kontekście zaplanowanego i realizowanego celu badań. Prezentując problematykę trybunałów międzynarodowych, a zwłaszcza dynamikę rozwoju aktywności regionalnych trybunałów praw człowieka oraz dalsze perspektywy tego rozwoju, autorka umiejętnie korzystała w swoich badaniach z metody historycznej. Widać więc, że potrafi ona łączyć i stosować w praktyce swoich badań wszystkie niezbędne dla prac prawniczych metody badawcze. Wszystko to sprawia, że można sformułować konkluzję, iż zaprezentowana w recenzowanej monografii metodologia badań nie budzi zastrzeżeń i potwierdza przekonanie o kompetencjach habilitantki, niezbędnych do samodzielnego podejmowania i prowadzenia badań naukowych.

Przywilejem habilitantki było przyjęcie takiej konstrukcji pracy, która miała w optymalny sposób zapewnić realizację założonego przez nią celu badań. Przyjęta przez autorkę konstrukcja monografii jest przemyślana, wyrazista i we właściwych proporcjach rozbudowana. Swoje merytoryczne rozważania autorka zaprezentowała w pięciu rozdziałach pracy, poprzedzonych czytelnym wstępem, zawierającym wszystkie podstawowe elementy charakterystyczne dla dobrej rozprawy naukowej. Należy zauważyć i podkreślić fakt, iż rozważania merytoryczne zawarte w każdym rozdziale autorka poprzedza krótkimi uwagami wstępnymi, sygnalizującymi istotę referowanej problematyki badawczej, a kończy konkluzjami podsumowującymi każdy kolejny etap badań. Takie rozwiązanie nie tylko ułatwia lekturę pracy, ale świadczy również o dobrym warsztacie naukowym autorki.

W rozdziale pierwszym monografii, który bez wątpienia stanowi potrzebne, syntetycznie zaprezentowane wprowadzenie do szczegółowej problematyki badawczej, zatytułowanym: *Pojęcie oraz kształtowanie się kompetencji doradczej trybunałów międzynarodowych*, znajdujemy – poza uwagami i ustaleniami terminologicznymi i porządkującymi – rozważania zarysowujące problematykę znaczenia opinii doradczych stałych trybunałów międzynarodowych w odniesieniu do ich definiowania, istoty, charakteru prawnego i znaczenia praktycznego, przedstawione na tle problematyki kształtowania się i rozwoju kompetencji doradczych międzynarodowych organów sądowych w tym zakresie.

Autorka słusznie wskazała na szerszy kontekst tego zagadnienia, jakim jest zjawisko proliferacji trybunałów międzynarodowych, związane przede wszystkim z pogłębianiem regionalnych procesów integracyjnych. Pamiętać jednak należy o jeszcze jednym i chyba ważniejszym aspekcie takiej proliferacji, jakim jest proces fragmentacji prawa międzynarodowego w ogóle. Z drugiej jednak strony wydaje się, że granice procesu proliferacji zostały osiągnięte i uprawniona może być dyskusja na temat unifikacji w tym zakresie. To nie tylko kwestia ewentualnego przystąpienia Unii Europejskiej do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, ale również coraz bardziej zarysowujące się koncepcje unifikacji bardzo dzisiaj rozbudowanego, zwłaszcza w obszarze integracji gospodarczej, regionalnego afrykańskiego sądownictwa międzynarodowego.

W rozdziale drugim, zatytułowanym: *Opinie doradcze Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości*, znajdujemy szczegółowe i kompetentne rozważania na temat aktywności opiniodawczej Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości. Autorka postawiła sobie pytanie, czy i w jakim zakresie MTS jako sąd międzynarodowy o jurysdykcji uniwersalnej stał się trybunałem, którego przedmiotem zainteresowania jest ochrona praw człowieka i w konsekwencji – czy i w jakim zakresie jego aktywność opiniodawcza przyczyniła się do rozwoju praw człowieka. Przeanalizowała więc opinie doradcze MTS odnoszące się bezpośrednio lub pośrednio do kwestii ochrony praw człowieka w ten sposób, że dokonując interpretacji zakresu stosowania traktatów odnoszących się do problematyki praw człowieka, dokonała szczegółowej analizy opinii doradczych odnoszących się do praw i wolności gwarantowanych w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych, wychodząc od prawa do samostanowienia, poprzez prawo do życia i wolność przemieszczania się. Wychodząc z założenia szczególnej wagi materii chronionej, autorka przeanalizowała również opinie doradcze odnoszące się do zakazu ludobójstwa oraz opinie doradcze określające wzajemne relacje pomiędzy międzynarodowym prawem humanitarnym a prawami człowieka. Zobrazowała w ten sposób wpływ działalności opiniodawczej MTS na wzmocnienie uniwersalnego systemu ochrony praw człowieka

Szczegółowe i interesujące rozważania zostały sformułowane przez autorkę w kolejnym, trzecim rozdziale monografii zatytułowanym: *„Opinie doradcze Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*. Autorka zidentyfikowała trzy podstawy prawne do wydawania opinii doradczych przez Trybunał, a więc: art. 5 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, Protokół nr 16 do Konwencji oraz art. 29 Konwencji o prawach człowieka i biomedycynie (Konwencja z Oviedo). Szczegółowo zaprezentowała kompetencje opiniodawcze Trybunału (zakres podmiotowy i przedmiotowy), procedurę postępowania

doradczego oraz dotychczasowy dorobek Trybunału, jak również własne oceny w tym zakresie.

Bardzo obszerny, czwarty rozdział monografii został poświęcony podobnej problematyce, ale w odniesieniu do kolejnego regionalnego trybunału międzynarodowego (*Opinie doradcze Międzyamerykańskiego Trybunału Praw Człowieka*). W zamierzeniu autorki rozważania w nim zaprezentowane miały udowodnić tezę, że opinie doradcze tego regionalnego trybunału międzynarodowego, poprzez interpretację i zastosowanie prawa międzynarodowego zgodnie z zasadą *pro homine*, wpłynęły na rozwój ochrony praw człowieka w państwach tego regionu geograficznego, a zwłaszcza w państwach Ameryki Łacińskiej. Struktura tego rozdziału jest generalnie podobna do rozdziału trzeciego, a więc znajdujemy w nim rozważania poświęcone kompetencjom opiniodawczym Trybunału (zakres podmiotowy i przedmiotowy), zagadnieniom interpretacyjnym z zakresu prawa traktatów, procedurze postępowania doradczego oraz dotychczasowemu dorobkowi Trybunału w tym zakresie. Autorka zwróciła również uwagę na najważniejsze prawa człowieka, będące przedmiotem opinii doradczych tego Trybunału w jego dotychczasowej praktyce (prawo do życia, prawo do rzetelnego procesu, prawo do azylu, prawo do skutecznego środka prawnego, prawo do zdrowego środowiska, jak również ważne aspekty praw dziecka i praw osób prawnych. Podobnie jak w rozdziale poprzedzającym, habilitantka sformułowała własne oceny odnośnie do aktywności i dorobku opiniodawczego tego Trybunału. Zwróciła w związku z tym uwagę na powtarzany w literaturze pogląd, że działalność Trybunału nie tylko pozytywnie wpłynęła na rozwój praw człowieka w regionie, ale również na jego demokratyzację oraz – co autorka podkreśliła szczególnie – doprowadziła do wykształcenia się „nowego prawa międzynarodowego”, tzw. międzynarodowego prawa ludzkości (*international law of humankind*). Powołując w tym miejscu (s. 551) opinię indywidualną sędziego A. A. Cancado Trindade do orzeczenia MATPCz w sprawie *Caesar v. Trinidad and Tobago* z 2005 r. wskazała na takie elementy działalności orzeczniczej Trybunału, jak: metody interpretacji służące dokonywaniu interpretacji najbardziej korzystnej dla jednostek, odwoływanie się do źródeł zewnętrznych i praktyki innych trybunałów międzynarodowych, próby narzucania państwom standardów z zakresu ochrony praw człowieka wynikających z regulacji o charakterze *soft law* oraz systematyczne poszerzanie zakresu praw gwarantowanych postanowieniami Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka.

Rozważania merytoryczne zaprezentowane w recenzowanej monografii zamyka rozdział piąty, poświęcony podobnej problematyce, ale w odniesieniu do Afrykańskiego Trybunału Praw Człowieka i Ludów (*Opinie doradcze Afrykańskiego Trybunału Praw*

Człowieka i Ludów). Jest to rozdział znacznie mniej rozbudowany, jako że – pomimo szeroko zakreślonej kompetencji doradczej – Trybunał ten wydał tylko jedną opinię doradczą w dziedzinie praw człowieka, a badanie przez niego wniosków o takie opinie dotyczyło w zasadzie kwestii o charakterze proceduralnym. Nawiązując do zjawiska proliferacji sądownictwa międzynarodowego, autorka omówiła zakres kompetencji opiniodawczych Afrykańskiego Trybunału Praw Człowieka i Ludów, jak również Afrykańskiego Trybunału Sprawiedliwości i Praw Człowieka, problematykę sprzeczności przepisów prawa krajowego z afrykańskimi regionalnymi regulacjami z zakresu ochrony praw człowieka oraz zagadnienie *locus standi* w postępowaniu przed Trybunałem (ATPCzIL).

Reasumując tę część uwag recenzyjnych należy podkreślić, że Pani dr Edyta Lis zaprezentowała w swojej pracy bardzo interesującą i aktualną problematykę badawczą. Dla zaprezentowania tej obszernej i wielowątkowej, a zarazem szczegółowej problematyki wpływu opinii doradczych stałych trybunałów międzynarodowych na rozwój ochrony praw człowieka autorka musiała odwoływać się do obszernej i bogatej warstwy aksjologicznej całego międzynarodowego prawa praw człowieka. Rozważania merytoryczne habilitantki bez wątpienia odzwierciedlają skalę i znaczenie problemów, jakie wynikają dla każdego badacza tej problematyki. Należy uznać, że wiedza habilitantki w tej dziedzinie jest nie tylko szeroka, ale również szczegółowa. Rozważając problematykę badawczą zapowiedzianą w tytule ocenianej monografii, habilitantka zaprezentowała przede wszystkim, szczegółową analizę reprezentatywnych regulacji normatywnych w tej dziedzinie. Rozważania merytoryczne autorki świadczą bez wątpienia o jej znaczących kompetencjach przede wszystkim w dziedzinie sądownictwa międzynarodowego i międzynarodowego prawa praw człowieka, jak również – w wymaganym zakresie – odniesieniu do problematyki prawa międzynarodowego w ogóle. Źródłem tych kompetencji jest nie tylko wieloletnie doświadczenie naukowe habilitantki, ale przede wszystkim jej pasja badawcza. Oceniając pozytywnie warsztat badawczy habilitantki należy również zauważyć, że jej merytoryczne rozważania zostały solidnie udokumentowane. Bardzo dobre wrażenie bardzo obszerny, pieczołowicie zestawiony wykaz źródeł, w ramach którego znajdujemy wykaz umów międzynarodowych, regulacje normatywne i dokumenty organizacji międzynarodowych, a zwłaszcza orzecznictwo wszystkich analizowanych stałych trybunałów międzynarodowych. Podobnie należy ocenić wykorzystany w pracy i zestawiony przez autorkę obszerny wykaz reprezentatywnej, wielojęzycznej literatury przedmiotu. Tak bogaty katalog wykorzystanej i powołanej przez habilitantkę literatury oznacza, że każdy badacz problematyki sądownictwa

międzynarodowego i międzynarodowego prawa praw człowieka znajdzie w jej pracy solidne i pomocne zestawienie bibliografii tego zagadnienia.

Wszystko to oznacza, że w mojej ocenie monografia Pani dr Edyty Lis pt. *Wpływ opinii doradczych stałych trybunałów międzynarodowych na rozwój ochrony praw człowieka* jest dziełem stanowiącym znaczny wkład autorki w rozwój określonej dyscypliny naukowej w rozumieniu art. 219 ust. 1 pkt. 2 lit. a ustawy.

3. Ocena aktywności naukowej Pani dr Edyty Lis.

Po zapoznaniu się z dorobkiem naukowym Pani Edyty Lis – kandydatki do uzyskania stopnia naukowego doktora habilitowanego – należy już w tym miejscu stwierdzić, że przygotowany i opublikowany po doktoracie dorobek habilitantki jest interesujący i wielowątkowy. Należy jednocześnie zauważyć i podkreślić widoczny rozwój naukowy habilitantki w okresie po uzyskaniu przez nią stopnia naukowego doktora nauk prawnych, zarówno gdy idzie o zróżnicowanie tematyczne podejmowanej i prezentowanej problematyki badawczej, jak również rozwój ilościowy publikowanych prac naukowych. Poza wskazanym przez habilitantkę i omówionym wyżej osiągnięciem naukowym, dorobek naukowy Pani dr Edyty Lis, opublikowany po uzyskaniu przez nią stopnia naukowego doktora nauk prawnych w zakresie prawa obejmuje: 16 rozdziałów w monografiach naukowych, opublikowanych w uznanych wydawnictwach (również publikacje w języku angielskim); 11 artykułów w czasopismach naukowych (wysoka punktacja czasopism); 2 rozdziały w podręczniku akademickim; 1 recenzja monografii w czasopiśmie naukowym i 1 biogram.

Dokonując oceny tego dorobku należy sformułować kilka najważniejszych spostrzeżeń, które będą właściwie oddawały jego charakterystykę. Po pierwsze – dorobek ten, nawet jeżeli nie jest obszerny ilościowo i nie znajdujemy go w zagranicznych czasopismach naukowych, należy uznać za znaczący na aktualnym etapie rozwoju kariery naukowej habilitantki. Po drugie – jest to dorobek ukierunkowany na podstawowe, ale bardzo trudne i skomplikowane zagadnienia prawa międzynarodowego. Po trzecie wreszcie – jest to dorobek, który sprawia, że nazwisko habilitantki stało się rozpoznawalne w naukowym środowisku prawa międzynarodowego. Należy wyrazić przekonanie, że dla każdego badacza tej problematyki badania naukowe habilitantki i jej dorobek publikacyjny w tym zakresie stanowią i będą stanowiły istotną i konieczną do wykorzystania inspirację badawczą. Uwagi te należy uzupełnić o podstawowe informacje naukometryczne. Według danych z autoreferatu są one

następujące: liczba cytowań) Baza Google Scholar) – 17; informacja o posiadanym indeksie Hirscha (według Google Scholar) – 3; informacja o liczbie punktów MEiN – 420 pkt.

Oceniając ten dorobek należy wyróżnić w nim trzy najbardziej reprezentatywne obszary badawcze, które habilitantka realizowała w okresie po uzyskaniu stopnia naukowego doktora. Wszystkie one dotyczą fundamentalnych zagadnień prawa międzynarodowego, a dwa pierwsze zawsze stanowiły i stanowią poważne wyzwanie intelektualne – mają oczywisty wymiar teoretyczny, zwłaszcza w kontekście procesu ewolucji prawa międzynarodowego. Trzeci natomiast jest szczególnie interesujący z punktu widzenia praktyki międzynarodowej. Są to następujące obszary badawcze:

- po pierwsze: problematyka źródeł prawa międzynarodowego;
- po drugie: problematyka podmiotowości prawa międzynarodowego oraz
- po trzecie: problematyka pokojowego regulowania sporów międzynarodowych ze szczególnym uwzględnieniem sądownictwa międzynarodowego.

Gdy chodzi o problematykę źródeł prawa międzynarodowego, to w sferze zainteresowań naukowych habilitantki pozostawała problematyka umów międzynarodowych i ogólnych zasad prawa, tak jak je klasyfikuje art. 38 Statutu Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości. Na wyróżnienie zasługują dwie publikacje z tego zakresu – obie dotyczące ambitnej problematyki interpretacji traktatów oraz zasady dobrej wiary na gruncie prawa międzynarodowego, a w szczególności prawa traktatów. W pierwszej z tych publikacji (*Reguły interpretacyjne w świetle konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów*, w: L. Leszczyński, *Wykładnia prawa. Odrębności w wybranych gałęziach prawa*, Lublin 2006, s. 95 – 107) autorka zaprezentowała reguły interpretacyjne zapisane w Konwencji Wiedeńskiej z 1969 r., uwzględniając przy tym reprezentatywną praktykę Stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej i Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości. Zwróciła również uwagę na znaczenie interpretacji traktatów dokonywanej przez sady krajowe, jak również przez organy międzynarodowe o charakterze niesądowym (np. tzw. kontrolne organy traktatowe). W publikacji pt. *Zasada dobrej wiary w prawie międzynarodowym*, *Studia Iuridica Lublinensia* 2016, t. XXV, nr 1, s. 17 – 46 habilitantka zaprezentowała – na gruncie problematyki ogólnych zasad prawa i podstawowych zasad prawa międzynarodowego oraz na gruncie praktyki orzeczniczej obu wymienionych wyżej stałych trybunałów międzynarodowych (STSM, MTS) i poglądów doktryny – istotę i znaczenie zasady dobrej wiary, ale też zakazu nadużycia prawa i zasady *estoppel*.

Drugi wykazany przez habilitantkę obszar jej badań naukowych obejmuje problematykę podmiotowości prawa międzynarodowego – zarówno w odniesieniu do państw, jak i

organizacji międzynarodowych. Są to zagadnienia o znaczeniu fundamentalnym, jako że prawo międzynarodowe było i jest definiowane przede wszystkim przez pryzmat jego podmiotowości, która w procesie ewolucyjnego rozwoju prawa i stosunków międzynarodowych uległa zasadniczemu przewartościowaniu. Problematykę podmiotowości państw habilitantka często prezentowała w kontekście ich prawnomiędzynarodowej odpowiedzialności, a więc kolejnego zagadnienia o znaczeniu zgoła fundamentalnym. Spośród kilku wartościowych prac autorki z tego zakresu jej badań należy wskazać trzy następujące: *Atrybucja odpowiedzialności prawnomiędzynarodowej państwa za akty sprzeczne z prawem międzynarodowym*, w: E. Dynia (red.), *Prawo międzynarodowe i wspólnotowe wobec wyzwań współczesnego świata*, Rzeszów 2009, s. 121 – 137; *Okoliczności wyłączające bezprawność aktu państwa*, w: A. Kozłowski, B. Mielnik (red.), *Odpowiedzialność międzynarodowa jako element międzynarodowego porządku prawnego*, Wrocław 2009, s. 235 – 262 oraz obszerny tekst: *Środki solidarnościowe w świetle Artykułów Komisji Prawa Międzynarodowego o odpowiedzialności państwa za akty sprzeczne z prawem międzynarodowym*, *Studia Prawnicze* 2013, z. 4 (196), s. 5 - 54. Z kolei wyniki badań nad problematyką podmiotowości w odniesieniu do organizacji międzynarodowych habilitantka zaprezentowała w kilku interesujących tekstach opublikowanych w uznanych czasopismach naukowych, w recenzowanych monografiach oraz w opracowaniach podręcznikowych. W istotnym związku merytorycznym ze sobą pozostają zwłaszcza dwa z nich, a mianowicie: *Kodyfikacja odpowiedzialności organizacji międzynarodowych*, *Studia Iuridica Lublinensia* 2014, t. XXI, s. 83 – 104 oraz: *Are International Organizations Responsible for Internationally Wrongful Acts ? Some Reflections on the Draft Articles on the Responsibility of International Organizations*, w: J. Nowakowska – Mausecka (red.), *New Challenges for International Organizations*, Katowice 2016, s. 159 – 167.

Jako trzeci obszar swoich badań naukowych habilitantka wykazała w autoreferacie problematykę pokojowego regulowania sporów międzynarodowych ze szczególnym uwzględnieniem sądownictwa międzynarodowego. Jej dorobek publikacyjny w tym zakresie koncentruje się zwłaszcza na problematyce działalności opiniodawczej trybunałów międzynarodowych i obejmuje kilkanaście wartościowych publikacji dotyczących aktywności bardzo różnych sądowych organów międzynarodowych, takich jak: Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości, Międzyamerykański Trybunał Praw Człowieka, Międzynarodowy Trybunał Prawa Morza, Trybunał Sprawiedliwości Afryki Wschodniej, Stały Trybunał Rewizyjny Wspólnego Rynku Południa (Mercosur) i Specjalny Trybunał dla Sierra Leone. Publikacje habilitantki dotyczące tego obszaru badawczego wychodzą jednak

poza zagadnienia sądownictwa międzynarodowego i obejmują również problematykę dyplomatycznych środków pokojowego regulowania sporów, a zwłaszcza negocjacji.

Oceniając dorobek naukowy habilitantki nie można pominąć faktu jej udziału w przygotowaniu podręcznika pt. *Bezpieczeństwo państwa w XXI wieku*, red. M. Paździor, J. Trubalska, Ł. Wojciechowski, A. Żywicka (Lublin 2008), w ramach którego Pani dr E. Lis napisała dwa rozdziały (*Bezpieczeństwo Polski w ramach zinstytucjonalizowanych form współpracy międzynarodowej* i *Bezpieczeństwo wobec konfliktów międzynarodowych*). Przedsięwzięcie takie stanowi dla młodego badacza szczególne wyzwanie, a jeżeli kończy się powodzeniem, to jest ważnym wydarzeniem w jego rozwoju naukowym. Tak też należy ocenić te publikacje w kontekście całego podlegającego ocenie dorobku naukowego Pani dr Edyty Lis.

Poza wykazanymi w autoreferacie publikacjami, na aktywność naukową habilitantki składają się liczne wystąpienia na krajowych i zagranicznych konferencjach naukowych. W ocenianym okresie wygłosiła ona referaty (także w języku angielskim) na 17 takich konferencjach (spośród 31, w których uczestniczyła). Z przebiegu niektórych z nich opublikowała sprawozdania. Ponadto, w latach 2011 – 2014 habilitantka uczestniczyła w pracach kierowanego przez Pana Profesora Romana Kwietnia zespołu badawczego, realizującego grant Narodowego Centrum Nauki pt. *Państwo a prawo międzynarodowe jako system*. W ramach przygotowanej przez ten zespół monografii opublikowała wyniki swoich badań w tekście pt. *Sankcje międzynarodowe a systemowy charakter prawa międzynarodowego*. Habilitantka realizowała również staże naukowe w polskich i zagranicznych ośrodkach naukowych, w tym w renomowanym Max Planck Institute for Comparative Public and International Law w Heidelbergu.

Sformułowane wyżej uwagi i oceny uprawniają do wyrażenia stanowiska, iż dorobek naukowy Pani dr Edyty Lis, osiągnięty po uzyskaniu przez nią stopnia naukowego doktora oznacza, że habilitantka prowadziła na tym etapie rozwoju jej kariery naukowej istotną działalność naukową. Wybierała ważne, ambitne, a przez to bardzo wartościowe dziedziny swoich badań, ukierunkowane również na potrzeby praktyki międzynarodowej i osiągnęła w tych dziedzinach dorobek znaczący co oznacza, że ocena tego dorobku może być i jest pozytywna. W mojej opinii wartość naukowa i poziom merytoryczny prac Pani dr Edyty Lis zasługują na wysoka ocenę. Aktywność naukową habilitantki można uznać za istotną, wielowątkową, niewątpliwie rozwijającą stan badań w zakresie podejmowanej i realizowanej problematyki badawczej, która często ma charakter nowatorski i odpowiada na konkretne zapotrzebowanie praktyki. Dotykała ona w swoich pracach ugruntowanych konstrukcji

teoretycznych w tych dziedzinach, które stanowiły wyróżnione wyżej obszary jej badań. Dysponując dobrym warsztatem naukowym i umiejętnie go wykorzystując, dokonywała ich oceny. Z powodzeniem prezentowała solidną i szczegółową analizę regulacji normatywnych pod kątem rzeczywistych potrzeb praktyki. Należy też podkreślić, że habilitantka potrafi dobrze prezentować prawo w działaniu i dokonywać jego krytycznej oceny. Kompetencje habilitantki w zakresie analizy i interpretacji regulacji normatywnych w podejmowanych i realizowanych przez nią obszarach badawczych nie budzą istotnych wątpliwości, a świadczy o tym dobitnie szeroki i zwykle szczegółowy zakres takiej analizy i interpretacji, jaką znajdujemy w jej publikacjach.

Biorąc pod uwagę powyższe należy uznać, że Pani dr Edyta Lis wykazuje się istotną aktywnością naukową w rozumieniu art. 219 ust. 1 pkt 3 ustawy.

4. Konkluzja

Podsumowując ocenę osiągnięć naukowych Pani dr Edyty Lis, przeprowadzoną w parciu o kryteria określone w art. 219 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce należy stwierdzić, że wniosek habilitantki o przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauki społeczne, w dyscyplinie nauki prawne zasługuje na uwzględnienie.

Przedstawiona do oceny monografia autorstwa Pani dr Edyty Lis pt. *Wpływ opinii doradczych stałych trybunałów międzynarodowych na rozwój ochrony praw człowieka* (Lublin 2022) jest dziełem stanowiącym znaczny wkład w rozwój dziedziny nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne w rozumieniu art. 219 ust. 1 pkt 2 lit. a ustawy, a habilitantka wykazuje się istotną aktywnością naukową w rozumieniu art. 219 ust. 1 pkt 3 ustawy. To uzasadnia rekomendowanie komisji habilitacyjnej przedstawienie pozytywnej opinii w przedmiocie nadania Pani dr Edycie Lis stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauki społeczne, w dyscyplinie nauki prawne.

Prof. dr hab. Tadeusz Gadkowski

Prof. dr hab. Tadeusz Gadkowski

Zakład Prawa Międzynarodowego i Organizacji Międzynarodowych

Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Poznań, 2023. 08. 21.

Pan

Prof. dr hab. Leszek Leszczyński

Dyrektor Instytutu Nauk Prawnych

Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Szanowny Panie Profesorze,

w odpowiedzi na pismo Pana Profesora z 14 czerwca br. przesyłam egzemplarz recenzji przygotowanej na potrzeby postępowania habilitacyjnego Pani dr Edyty Lis, prowadzonego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Załączam również wymagane umowy i oświadczenia. Oddzielnie, na adres mailowy Dziekanatu Wydziału, przesyłam wersję elektroniczną recenzji.

Z wyrazami szacunku,

Prof. dr hab. Tadeusz Gadkowski